

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Tárgy: A világkereskedelem integrációja és a kiszervezés. Hogyan lehet megbirkózni az új kihívásokkal?

(2008/C 10/17)

2007. február 16-án az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság úgy határozott, hogy Eljárási Szabályzata 29. cikkének (2) bekezdése alapján saját kezdeményezésű véleményt dolgoz ki: *A világkereskedelem integrációja és a kiszervezés. Hogyan lehet megbirkózni az új kihívásokkal?*

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Ipari Szerkezetváltás Konzultatív Bizottsága” véleményét 2007. szeptember 12-én elfogadta. (Előadó: Gustav ZÖHRER, társelőadó: Göran LAGERHOLM.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2007. szeptember 26–27-én tartott 438. plenáris ülésén (a szeptember 26-i ülésnapon) 151 szavazattal 1 ellenében, 8 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Összefoglalás

1.1 A kereskedelem terén tapasztalható változások és a nemzeti gazdaságok fokozódó integrációja a világkereskedelem rendszerébe számos tényezőre vezethető vissza. E tényezők közül az egyik leglényegesebb a nemzetközi termelés megosztásának fejlődése, melynek eredményeképp a gyártás különböző szakaszaiban növekszik a köztes elemek (árúk és szolgáltatások) kereskedelme. A köztes termékekkel való kereskedelem az ipari szerkezetváltás egyik legfontosabb hajtóereje, és a nemzetközi munkamegosztás egyik különleges formáját képviseli.

1.2 A kiszervezést (outsourcing) itt a köztes termékek külső kereskedelmi folyamataival mérjük, ami eltér a szokásos definíciótól, és bizonyos átfedések is vannak az úgynevezett offshoringgal (kihelyezés), ezért a megkülönböztetés érdekében „offshore kiszervezésről” is beszélhetünk.

1.3 Az „offshore kiszervezésnek” számos oka van. Az alacsony bérköltségek (alacsony szintű bérek és/vagy szociális védelem) a legfontosabb érvet jelentik a vitában. Emellett azonban fontos szerepet játszanak a nyersanyagárak vagy a növekvő új piacok közelsége is. A kevésbé szigorú környezetvédelmi előírások vagy a kedvezőbb adózás jelentette költségelőnyök is ösztönözhetik az offshore kiszervezést.

1.3.1 Az offshore kiszervezés nem új jelenség, hanem a termelés folyamán alkalmazott munkamegosztás egy olyan formája, melynek során a vállalatok arra specializálódnak, amit a legjobban és leginkább költséghatékonyan képesek előállítani. Az információtechnológia és az olcsó kommunikáció felgyorsítja ezt a folyamatot és lehetővé teszi a határokon átnyúló kereskedelmet számos új területen – főként a szolgáltatási ágazatban.

1.3.2 Az olcsó és hatékony közlekedési rendszer előfeltétele az offshore kiszervezésnek.

1.4 A globális áruskereskedelem volumene jelenleg 15-ször akkora, mint 1950-ben, a globális GDP-hez mért aránya pedig megháromszorozódott. A szolgáltatások világkereskedelme az áruk kereskedelméhez hasonló növekedési rátát ér el, és gyorsabban növekszik, mint a GDP. A szolgáltatások aránya a nemzetközi kereskedelemben csaknem 20 %.

1.5 Az 1992 és 2003 közti időszakban nőtt a köztes termékek (52,9-ről 54,1 %-ra) és a tőkejavak (14,9-ről 16,6 %-ra) aránya az össziporthoz viszonyítva, míg a fogyasztási cikkek aránya kis mértékben csökkent. A köztes termékek csoportján belül egyértelműen az alkatrészekre helyeződik át a hangsúly.

1.6 Régióként is nagyon eltérő fejlődés. Míg a (15 tagú) EU-ban, Japánban és az USA-ban csökkent a köztes termékeknek az iporthoz viszonyított aránya, Kínában, Délkelet-Ázsiában és az új EU-tagállamokban (EU-10) növekedett.

1.7 A szolgáltatások kereskedelmének gyors növekedése elsősorban az „egyéb szolgáltatások” kategóriájára esik. Ebben a kategóriában található a gazdasághoz kötődő szolgáltatások. Ezekben belül különösen dinamikusak a pénzügyi, az informatikai és az információs szolgáltatások. A szolgáltatások kiszervezésének nyertesei az USA, az EU-15 és India, közülük India profitált ebből a legtöbbet.

1.8 Az EU összességében sikeresen megtartotta vezető szerepét a világkereskedelemben, mind az áruk, mind a szolgáltatások kereskedelmének ágazatában. Az európai gazdaság piacvezető a közepes szintű technológia által jellemzett széles ipari területen, valamint a tőkeigényes termékek esetében. Aggodalomra ad okot azonban az Ázsiával való kereskedelem mérlegének növekvő hiánya és az EU viszonylag gyenge teljesítménye az IKT terén.

1.9 Az offshore kiszervezés révén élénkül a kereskedelem, ami összességében növeli a jólétet. Az EGSZB tudatában van azonban annak, hogy e folyamatoknak nemcsak nyertesei, hanem vesztesei is vannak, a vesztesek pedig könnyebben felismerhetők, mivel érintettségük rögtön észrevehető (például a munkahelyüket elvesztő munkavállalók esetében).

1.10 A köztes termékekkel kapcsolatosan az EU számára összességében kedvező fejlődést tekintve üdvözlendő az EU pozitív és cselekvő hozzáállása a szabad, de méltányos világkereskedelemhez és az aktív globalizációs stratégiához. Nagy figyelmet kell azonban fordítani az ebből eredő előnyök EU-n belüli elosztására.

1.11 Az EU-nak fel kell lépnie a világkereskedelem igazságos feltételei és fenntartható (gazdasági, szociális és ökológiai) fejlődése érdekében.

1.12 Az EU-nak tudnia kell, melyek az erősségei, és ki kell építenie őket. Éppen az említett, közepes szintű technológiát felmutató területekre jellemző gyakran a magas innovációs képesség. Emellett mindenesetre új területeken is kell tenni anyagi és eszmei beruházásokat.

1.13 Az offshore kiszervezés fejlődését tekintve több, differenciált elemzésre van sürgősen szükség. Az EGSZB azt ajánlja, hogy az Európai Bizottság kezdeményezzen ilyen elemzéseket, amelyek a jövőre vonatkozó, közepes és rövid távú forgatókönyveket is tartalmaznak, valamint vonja be elkészítésükbe az érintett szereplőket is. Az ilyen elemzések részét képezhetik az új iparpolitika keretében végzett ágazati tanulmányoknak is, és az ágazati szociális párbeszéd vitáinak alapjául is szolgálhatnak.

1.14 A világkereskedelem integrációja és az európai termelés egyre növekvő kihelyezése által Európa számára jelentett kihívásra a lisszaboni stratégia adja meg a lényeges válaszokat. Az EGSZB hangsúlyozza, hogy a globalizáció folyamatában a következő pontok döntő jelentőségűek az alkalmazkodni tudó, versenyképes Európa érdekében:

- a belső piac teljes megvalósítása és erősítése,
- az innováció ösztönzése,
- a foglalkoztatás ösztönzése.

2. A vélemény indokolása és háttere

2.1 A kereskedelem terén tapasztalható változások és a nemzeti gazdaságok fokozódó integrációja a világkereskedelem rendszerébe számos tényezőre vezethető vissza (a kereskedelem liberalizálása, csökkenő szállítási és közlekedési költségek, emelkedő bevételek, erősödő nemzetközi munkamegosztás stb.). E tényezők közül az egyik leglényegesebb a nemzetközi termelés megosztásának fejlődése, amelynek eredményeképpen a gyártás különböző szakaszaiban növekszik a köztes elemek (árúk és szolgáltatások) kereskedelme. E köztes kereskedelem – amelyet itt „kiszervezésnek” nevezünk – effajta növekedése számos termelési folyamat globális és regionális szintű átszervezését tükrözi, és a szolgáltatási ágazat sok területén is megállapítható.

2.2 Az ipari országok hagyományos komparatív előnyei – munkavállalók szakmai képzettsége és a termékekre, illetve a gyártási folyamatokra vonatkozó szaktudásuk – különböző irányból érkező, növekvő nyomásnak vannak kitéve. Ebben a gyorsan változó környezetben az EU új versenytársakkal is szembesült, amelyek számos gazdasági ágban és a nagy hozzáadott értéket termelő szolgáltatási ágazatban jelentkeztek. Ezáltal rohamosan szaporodnak az EU vállalatai előtt álló kihívások.

2.3 A köztes termékekkel való kereskedelem az ipari szerkezetváltás egyik legfontosabb hajtóereje, és a nemzetközi munkamegosztás egyik különleges formáját képviseli, amely gyorsan felváltja a nemzetköziesedés hagyományosabb formáit. Kézenfekvő, hogy a piacoknak a technológiai fejlődéssel együtt járó globalizálódása lehetővé teszi egy bizonyos termék gyártási folyamatának számos egymás utáni szakaszra való szétosztását, amely szakaszok általában különböző országokban mennek végbe.

2.4 Ebben a véleményben egyrészt azt vizsgáljuk meg, hogyan mozdítja elő az áruk és szolgáltatások kiszervezésének világméretű folyamatát elsősorban az ázsiai országokban (főként Kínában és Indiában) lezajló fejlődés, valamint az új EU-tagállamok integrációja. Másrészt meg kell vizsgálnunk, sebezhető-e az EU, és ha igen, milyen mértékben, az új, globálisan tevékenkedő kereskedelmi hatalmak fellépését és a komparatív előnyök ehhez kötődő világméretű változásait tekintve, különösen azokra a piacokra vonatkozóan, amelyeken az EU jelenleg vezető szerepet tölt be. Közülük is elsősorban azokra, amelyeket közepes technológiai színvonal és tőkeigényes termékek jellemeznek, mint például az autógyártás és a gyógyszeripar, valamint a speciális felszerelések gyártása.

2.5 Az üzemek áthelyezésének jelenségével ebben a véleményben nem foglalkozunk, mivel ez már más EGSZB-vélemények témáját képezte.

2.6 Összegezve elmondhatjuk, hogy érdekes ipari jelenséggel állunk szemben, amely arra fogja kényszeríteni az uniós vállalatokat, hogy fejlesszék komparatív előnyeiket, amelyekből eddig profitáltak, amelyek azonban jelenleg már nincsenek biztosítva, még az olyan teljesen új területeken sem, mint például a szolgáltatóipar. E folyamat vizsgálata révén lehetséges lenne a jelenleg és a jövőben gyenge ágazatok feltérképezése, valamint az uniós gazdasági ágak figyelmének felhívása arra, hogy idejében hozzák meg a megfelelő döntéseket.

3. A világkereskedelem fejlődése

3.1 A további elemzés kiindulópontja egy tanulmány, amely az Európai Bizottság Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóságának „Economic Papers” című folyóirata 2006. szeptemberi 259. számában jelent meg ⁽¹⁾.

3.1.1 A tanulmány az 1990 és 2003 közötti időszakkal foglalkozik. Ez azért lényeges, mert az 1990-es évek elején Európa számára döntő jelentőségű változások következtek be a világ gazdaságában. A Kínai Népköztársaság nagyobb szerepet kezdett játszani a nemzetközi kereskedelemben, ennek eredményeképpen végül belépett a Kereskedelmi Világszervezetbe. A közös piac megvalósításának további folyamata az EU-n belül az integráció elmélyüléséhez vezetett. A közép-kelet-európai országok politikai és gazdasági nyitása és az EU-ban való integrációjuk a belső piac kiszélesedéséhez vezetett. A vizsgált időszak kezdetén az EU-nak 12 tagállama volt, mostanra 27.

3.1.2 Ugyanekkor Indiában, Oroszországban és Latin-Amerikában (főként Brazíliában) is lényeges változások zajlottak le, amelyek erősebb világkereskedelmi pozíciót eredményeztek.

⁽¹⁾ Economic Papers, 259. szám: „Global trade integration and outsourcing: How well is the EU coping with the new challenges” [A világkereskedelem integrációja és a kiszervezés. Hogyan birkózik meg az EU az új kihívásokkal?]. Szerzők: Karel Havik és Kierian Mc Morrow.

3.1.3 Mivel a 2003 utáni időszakról e tanulmány befejezősekor még nem álltak rendelkezésre megbízható adatok, az ez utáni fejleményekről még nem lehet megalapozott kijelentéseket tenni. Abból kell azonban kiindulni, hogy ahol a tanulmány az EU-10-re hivatkozik, ott hasonló tendenciákat feltételezhetünk Bulgáriára és Romániára vonatkozóan is. Emellett a textilipar példája azt mutatja, hogy a megfigyelt fejlődés üteme egyre nő.

3.2 A globális áruskereskedelem volumene jelenleg 15-ször akkora, mint 1950-ben, a globális GDP-hez mért aránya pedig megháromszorozódott. A szolgáltatások világkereskedelme az áruk kereskedelméhez hasonló növekedési rátát ér el (1990 óta átlagosan évi kb. 6 %), és gyorsabban növekszik, mint a GDP. A szolgáltatások aránya a nemzetközi kereskedelemben csaknem 20 %.

3.2.1 Míg a fejlődés összességében stabilnak tűnik, jelentős különbségek állapíthatók meg az egyes termék- és szolgáltatás-kategóriák növekedési rátái között.

3.2.2 Amint már a bevezetőben említettük, a nemzetközi munkamegosztás a világkereskedelem fejlődésének egyik legjelentősebb hajtóereje. A munkamegosztásból következően folyamatosan gyorsul a köztes termékek (árúk és szolgáltatások) kereskedelmének növekedése. A növekvő köztes kereskedelem (pl. félkész termékekkel, alkatrészekkel való kereskedelem), illetve a kiszervezés számos gyártási folyamatnak a nemzeti szinttel szemben regionális/globális szinten való újjászervezését tükrözi, valamint azt, hogy a közvetlen külföldi tőkebefektetések rendkívül megnövekedtek: 1980-tól a világ GDP-jének 5 %-áról több mint 15 %-ára az 1990-es évek végéig. Természetesen nem minden közvetlen külföldi tőkebefektetés jár együtt automatikusan kiszervezéssel.

3.2.3 A globális gyártási rendszerek és a hatékony információs és kommunikációs technológiák fejlődése, amelyek kiszervezéshez, vagy mondhatjuk úgy is, hogy vertikális szakosodáshoz vezetnek, a szolgáltatási szektor számos területére is kihatnak.

3.2.4 A regionális és helyi szintű gyártási folyamatok nemzetközivé válása a kereskedelem fokozódásához vezet az iparon és a vállalatokon belül. Az egyes országok egy bizonyos iparágának exportja egyre inkább a köztes termékek importjától függ, amelyeket egy multinacionális vállalat ugyanazon iparágá vagy leányvállalata gyárt.

3.3 A kereskedelem áttekintése termelési szakaszok szerint

3.3.1 Ha az ENSZ „Broad Economic Categories Classification” rendszerét alkalmazzuk, akkor az árukat utolsó felhasználásuk alapján különböztethetjük meg (pl. köztes termékek, fogyasztási cikkek, tőkejavak).

3.3.2 Az 1992 és 2003 közti időszakban nőtt a köztes termékek (52,9-ről 54,1 %-ra) és a tőkejavak (14,9-ről 16,6 %-ra) aránya az összimporthoz viszonyítva, míg a fogyasztási cikkek aránya kis mértékben csökkent. A köztes termékek

csoportján belül egyértelműen az alkatrészekre helyeződik át a hangsúly. Ez leginkább az IKT- és az autóiparra jellemző.

3.3.3 Régióként is nagyon különböző a fejlődés. Míg a (15 tagú) EU-ban, Japánban és az USA-ban csökkent a köztes termékeknek az importhoz viszonyított aránya, Kínában, Délkelet-Ázsiában és az új EU-tagállamokban (EU-10) növekedett.

3.4 Ezek a megjegyzések nem vonatkoznak az EU-15-ön belüli kereskedelemre és fejleményekre. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy ez teszi ki az egyes tagállamok kereskedelmének messze legnagyobb részét (kétharmadát-80 %-át). A kiszervezést (outsourcing) tehát itt csak a köztes termékek külső kereskedelmi folyamataival mérjük, ami eltér a szokásos definíciótól, és bizonyos átfedések is vannak az úgynevezett offshoringgal (kihelyezés), ezért a megkülönböztetés érdekében „offshore kiszervezésről” is beszélhetünk.

4. Az offshore kiszervezés növekedésének okai

4.1 A vállalatok különböző okokból döntenek amellet, hogy üzleti folyamataikat vagy azok részeit külföldre helyezik át. Jelenleg a legfontosabb oknak kétségkívül a bérköltségek alacsonyága tűnik. Emellett azonban fontos szerepet játszanak olyan tényezők is, mint a nyersanyagárak és a növekvő piacok közelsége. Az alacsony termelékenység, a bizonytalan jogrendszerek, az infrastruktúra hiányosságai, a kedvezőtlen kereskedelmi feltételek (pl. vámok, szabványok), valamint az ellenőrzések és a fellépő problémákra való reakció lehetőségeinek hiánya hátrányosan befolyásolhatja az ilyen döntést.

4.2 A gyártóberendezések áthelyezése és az olyan termékek beszerzése, amelyeket eredetileg maguk az érintett cégek állítottak elő, nem új jelenség. A belföldi munkaerő külföldiekkel való felváltása régóta gyakorlat minden ipari országban. A kiszervezés jelensége gyakorlatilag a munkamegosztás szinonimája, és az olyan vállalatokra jellemző, amelyek versenyképesek és költségtudatosak maradnak, mivel arra specializálódnak, amit a legjobban tudnak. Újdonság viszont, hogy az információs és kommunikációs technológiák (IKT) révén az utóbbi években egészen új szolgáltatástípusok (illetve a termékgyártás) áthelyezése is lehetővé vált. Az IT és az olcsó kommunikáció tehát lehetővé teszi a vállalatok számára a legtöbb olyan folyamat kihelyezését, amely digitális formában ábrázolható/elvégezhető, mint például IT-támogatás, „back-office” szolgáltatás, call center, szoftverprogramozás, valamint bizonyos K+F funkciók.

4.2.1 Az IKT a termékek előállításához kapcsolódó további kiszervezést is lehetővé teszi, mivel a köztes termékeket így több beszállítótól is be lehet szerezni. A „just in time” rendszerű szállításokat alkalmazó gyártási technikák nagymértékben az IKT-ra vannak utalva annak érdekében, hogy a kisebb-nagyobb távolságokra található különböző gyártók által biztosított egyes alkatrészek elkészítését és szállítását időben megfelelően tudják koordinálni.

4.3 A kiszervezés általában tevékenységáthelyezéssel (offshoring) is együtt járhat. Az offshoring történhet olyan módon, hogy egyes feladatokat az adott szervezeten belül egy külföldi vállalathoz helyeznek át vagy független beszállítónak adnak ki.

Mint már említettük, ez nem teljesen új jelenség. Az IKT rohamos fejlődése, valamint a kommunikációs költségek ebből adódó csökkenése azonban számos új részszolgáltatás bevonását is lehetővé tette a szolgáltatások határokon átnyúló forgalmába. Ma olyan feladatokat is át lehet helyezni külföldre, mint építészeti műszaki rajzok készítése, röntgenfelvételek kiértékelése radiológusok által vagy bizonyos jogi szolgáltatások. Az IKT fejlődése tehát kiterjesztette a nemzetközi kereskedelmet, mivel csökkentek a tranzakciók költségei és teljesen új dolgokat lehetett bevonni a kereskedelembe. Hasonló hatásokról van szó, mint a nemzetközi konténerrendszer bevezetése az 50-es években, amely szintén a nemzetközi kereskedelem fellendüléséhez vezetett ⁽²⁾.

4.4 E vélemény középpontjában az offshore kiszervezés áll. Az általános politikai vitákban ezt a jelenséget gyakran összetévesztik a közvetlen külföldi tőkebefektetésekkel. Nagyon gyakran kiszervezési/offshoring formáknak tartanak például olyan tendenciákat is, amelyek valójában egy vállalat külföldi terjesztésének részei az érintett külföldi helyi piac kiszolgáltatásának céljából. Ahhoz, hogy meg tudjuk állapítani, hogy egy gyártási tevékenység részleges áthelyezése az offshoring példája-e, meg kell határozni, milyen piac ellátásáról van szó. Ha a vállalatok kizárólag a külföldi piacok kiszolgáltatásának céljából terjeszkednek külföldön (horizontális közvetlen külföldi befektetések), az nem feltétlenül jár negatív hatással a saját országbeli foglalkoztatási helyzetre, még rövid távon sem. Sőt éppen ellenkezőleg, rendkívül kedvezően hathat az érintett vállalat rentabilitására és a cégközpontban való foglalkoztatásra.

4.5 Természetesen nem csak az alacsony bérköltségek (alacsony bérek és/vagy alacsonyabb szintű szociális biztonság) és a piac közelségének követelménye ösztönözheti a vállalatokat a termelés áthelyezésére. Motivációt jelenthet az is, ha például a kevésbé szigorú környezetvédelmi előírások és az adókedvezmények révén alacsonyabbak a költségek. Ennek kapcsán szemléletes és érdekes, aktuális példával szolgálnak az offshoringra az európai cementiparban zajló folyamatok. Néhány európai cementgyártó az európai energiaárak erős megemelkedése – amely részben az EU kibocsátás-kereskedelmi rendszerének következménye – és a CO₂-kibocsátásra vonatkozó közvetlen ipari korlátozások miatt Kínába helyezte át a klinkergyártást.

4.6 Végül pedig az olcsó és hatékony közlekedési rendszer előfeltétele az offshore kiszervezésnek.

5. Kiszervezés az árutermelésben

5.1 A kiszervezés, amely a tanulmány definíciója szerint a gyártás részeinek kihelyezése külső beszállítókhöz vagy saját, az

⁽²⁾ A konténeres szállítás az általános rakomány vagy tételes áru intermodális szállítási módja az ISO-szabványoknak megfelelő konténerek felhasználásával. Az ilyen konténerekben könnyen lehet mozgatni az árut a különböző helyek közt, mivel a konténert könnyen át lehet rakni konténerhajóra, kamionra, tehervonatra, tehergépkocsira vagy repülőre. A konténeres szállítás a logisztika terén az egyik legfőbb innovációnak tekinthető, amely forradalmasította a teheráru-szállítást a huszadik században, és jelentősen lecsökkentette a szállítási költségeket.

EU-n kívül alapított vállalatokhoz, a következő tényezőkben mutatkozik meg:

- A világméretű kereskedelmi folyamatokat a termelési struktúrák nemzetköziesedése és a növekvő globális külföldi közvetlen beruházások ösztönzik.
- A globális importban növekszik a köztes termékek (főként alkatrészek) és a tőkejavak aránya. Ezáltal nő az egyes iparágakon és az egyes vállalatokon belüli kereskedelem is.
- Egyértelműen megnőtt az ipari országok és a fejlődő, illetve a feltörekvő országok közötti kölcsönös, egymást kiegészítő kereskedelmi folyamatok volumene. Az EU-15-be, az USA-ba és Japánba való behozatalban csökken a köztes termékek aránya, míg kevésbé fejlett regionális partnereik esetében nő az arány.
- A gyártási folyamatok részeinek kiszervezése a globálisan tevékenykedő IKT- és autóipari vállalatok jellegzetessége.

6. A szolgáltatások kiszervezése

6.1 A szolgáltatások világméretű kereskedelme rohamosan megnőtt az 1990-es évek közepe óta. Az árukereskedelméhez hasonló növekedési rátát ért el, és ezáltal jóval gyorsabban növekszik, mint a GDP. A szolgáltatásoknak az össz-GDP-hez mért aránya az 1992-es 3,8 %-ról 2003-ra 5,7 %-ra emelkedett.

6.2 Míg a közlekedési és a turisztikai ágazat a GDP növekedésének megfelelő növekedési rátát ért el, a szolgáltatásokkal való kereskedelem rohamos növekedését az „egyéb szolgáltatások” kategória eredményezte. Ebben a kategóriában található a gazdasághoz kötődő szolgáltatások. Ezekben belül különösen dinamikusok a pénzügyi, az informatikai és az információs szolgáltatások.

6.3 A nettó eredmények (az exportból az importot levonva) összehasonlítása alapján a szolgáltatások kiszervezésének nyertesei az USA, az EU-15 és India, közülük India profitált ebből a legtöbbet.

7. Az EU erős és gyenge pontjai

7.1 Az EU az 1990 óta eltelt időszakban sikeresen megtartotta vezető szerepét a világereskedelemben, mind az áruk, mind a szolgáltatások kereskedelmének ágazatában. Ez részben annak eredménye, hogy az 1990-es évek elején zajló globális fellendülés beruházásintenzív szakasza azoknak a tőkeintenzív javakat gyártó iparágaknak kedvezett, amelyekben az EU viszonylag erős. Az EU piacvezető számos közepes technológiai szintű iparágban és a tőkeigényes áruk terén. Különösen erős pontjai a globális autógyártás, a gyógyszeripar, a speciális felszerelések gyártása, valamint a pénzügyi és gazdasági szolgáltatások.

7.1.1 Az EU külkereskedelmi mérlegének többlete az 1992-től 2003-ig tartó időszakban a GDP 0,5 %-áról 1,5 %-ára nőtt, és jelentősen hozzájárul a GDP növekedéséhez is.

7.1.2 Az EU egyik lényeges erőssége kétségtelenül az, hogy háttérre a saját belső piaca, amely nemcsak stabil jogi keretet biztosít, hanem megfelelő méretű hazai piacot is. A bővítés révén a kiszervezés egy része az új tagállamokba történt.

7.1.3 A vizsgálatok azt mutatják, hogy egyes területeken, például az autópárhuzamban, az offshore kiszervezés tendenciáit illetően a folyamat regionális koncentrációja figyelhető meg (az EU-15-ből az új tagállamokba, az USA-ból Mexikóba és Brazíliába, Japánból Délkelet-Ázsiába és Kínába). Ennek magyarázata elsősorban a földrajzi távolság költségeiben rejlik (pl. szállítási költségek). Az új technológiák és szolgáltatások területén mindenesetre kisebb szerepe van az ilyen költségeknek.

7.2 A tanulmány ugyanakkor néhány olyan területre is felhívja a figyelmet, amelyek aggodalomra adnak okot. Földrajzi szempontból ilyen az Ázsiával való kereskedelem növekvő hiánya általában, technológiai szempontból pedig az EU gyengének mondható teljesítménye az IKT terén. Ezt különösen abból a szempontból kell nézni, hogy egyes fejlődő országok arra törekednek, hogy mielőbb feljebb kerüljenek az értékteremtési láncban, ezért sok beruházást tesznek a K+F és a képzés terén.

7.2.1 Ázsia eddigi világkereskedelmi sikerei elsősorban olyan területeken alapultak, mint az IKT, amelyek európai szempontból viszonylag kevésbé voltak lényegesek, mint például az autópárhuzam, a gyógyszeripar vagy a vegyipar. Az elmúlt 15 évben számos ázsiai ország specializálódott az IKT-termékek kivételére⁽³⁾. Ezek az országok további fejlődésük során feltételezhetően olyan iparágak felé is fordulnak, amelyekben eddig az EU volt a vezető szerep (amint például a textilipar példája is mutatja).

7.2.2 Az EU és Kína kereskedelmi struktúráikat tekintve jól kiegészítik egymást: az EU a közepes és a magas szintű technológiára, illetve a tőkejavakra specializálódott, Kína pedig az alacsony technológiai színvonalú, munkaigényes és az IKT-hez kapcsolódó termékek területére. Ez a kiegészítő jelleg közvetlenül az EU számára kedvező kereskedelmi tendenciákat eredményez: jelenleg számos EU-tagállam árképzési eszközeit tekintve jelentős előnyökkel rendelkezik az olyan felemelkedő piaci erőkhöz képest, mint Kína. Ezek az eredmények azt sugallják, hogy a Kínához hasonló, nagy felemelkedő gazdaságok felzárkózása kölcsönösen kedvező folyamat lehet, az egy főre eső jövedelmek erős növekedésével mind a fejlődő, mind az ipari országok esetében.

7.2.3 A szolgáltatások Indiába való kihelyezése makrogazdasági szempontból jelenleg (még) kevésbé releváns.

⁽³⁾ Az olcsó gyártási telephelyek, amelyeken gyakran drága, csúcstechnológiát képviselő termékeket állítanak elő és az USA-ból vagy Európából származó szaktudást használnak fel, ahhoz vezettek, hogy olyan termékek, mint a számítógépek vagy mobiltelefonok, elérhető áron kerülnek piacra, és ezáltal széles fogyasztói rétegek rendelkezésére állnak.

7.3 Az EU-nak a következő közép-, illetve hosszú távú külkereskedelmi problémákkal kell szembenéznie:

7.3.1 Az EU 1990-es évekbeli jó teljesítménye jórészt annak eredménye, hogy kiemelkedő eredményeket ért el a világkereskedelem liberalizálásának kezdeti, beruházásigényes szakaszában. Ez a helyzet azonban nem tart örökké.

7.3.2 Az EU gyenge pontjai a csúcstechnológia terén találhatók, főként az IKT-iparban.

7.3.3 Ázsia potenciális versenytársa fejlődik az EU néhány legjelentősebb gazdasági ágazatában. Kína alacsony költségű gyártóipara valószínűleg uralni fogja az alacsony technológiai színvonalú, munkaigényes iparágak nagy részét. Ez az EU-ra nagyobb mértékben fog hatni, mint az USA-ra vagy Japánra.

8. Az offshore kiszervezés nyertesei és vesztesei

8.1 Az offshore kiszervezés révén növekszik a kereskedelem, gyakran új terméktípusokkal és új gazdasági ágakban. Elméleti és gyakorlati tanulmányokból egyaránt ismeretes, hogy a kereskedelem jólétet eredményez, ezért az offshore kiszervezés vélhetően szintén a jólét növekedéséhez vezethet világszerte. Ez a feltételezés összetettebb azonban, ha figyelembe vesszük a tényt, hogy bizonyos termékek esetében az offshoringot ösztönző költségelnyök a kevésbé szigorú környezetvédelmi előírásokra vezethetők vissza, ami szintén globális környezeti hatásokat eredményezhet. Amennyiben mégsem így van, kiindulhatunk abból, hogy az offshoring növeli a jólétet a világban. Közismert azonban az is, hogy a kereskedelemnek gyakran nyertesei és vesztesei is vannak, és ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy Európában kik lesznek a növekvő offshoring nyertesei, illetve vesztesei.

8.1.1 Ha tehát a vállalatok úgy döntenek, hogy kihelyezik bizonyos tevékenységüket, az a saját nézőpontjukból természetesen rossz döntésnek is bizonyulhat. Ennek számos oka lehet. Előfordulhat például, hogy az ügyfeleknek nem tetszik, hogy külföldön található telefonos ügyfélszolgálatokhoz kell fordulniuk, vagy hogy a vállalatok esetleg nem a szükséges minőségben és a meghatározott időn belül kapják meg a köztes termékeket, emellett kulturális alapú félreértések is adódhatnak a különböző országokból származó vállalatok, illetve ügyfelek között, vagy bizalmas információk juthatnak a konkurencia tudomására.

8.1.2 Mindemellett azonban abból kell kiindulnunk, hogy ha egy vállalat (vagy hatóság) egy tevékenységterület kihelyezése vagy offshore kiszervezése mellett dönt, akkor a döntés végrehajtása sikeres lesz. Ebben az esetben kik a győztesek és a vesztesek?

8.2 Győztesek

8.2.1 Az offshoringot és az offshore kiszervezést alkalmazó európai vállalatok

Az ilyen vállalatok esetében nagy költségmegtakarításokra van lehetőség az alacsony bérköltségek miatt. Hosszú távon szemlélve új szakmai munkaerő-potenciál fog e vállalatok rendelkezésére állni, mégpedig mind saját kihelyezett szerveik, mind az offshore kiszervezésből közvetlenül adódóan a helyi beszállítók révén. Emellett a jól szabályozott munkaerőpiaccal rendelkező európai országokban a vállalatok képesek lesznek majd arra, hogy offshore telephelyeik révén rugalmasabban szervezzék saját munkaerőjüket. Előfordulhat emellett az is, hogy az offshore telephelyekről nagyon jó új piacokat is sikerül meghódítani. Az ilyen gyártási telephelyek révén az európai vállalatok helyben tudnak előállítani termékeket és szolgáltatásokat olyan áron, amelyek lehetővé teszik megvásárlásukat az alacsony bérszínvonalú országokban is.

8.2.2 Az offshoring és offshore kiszervezés keretében termékeket és szolgáltatásokat beszállító európai országok

A 12 új tagország 2004-ben és 2007-ben való csatlakozásával az Európai Unióban most több olyan nagy beszállító is van, amelyek offshoring és offshore kiszervezés keretében szállítanak termékeket és szolgáltatásokat. Az EU-15-ben is van néhány ország, főként Írország, amely offshore termelési helyként profitál ezekből a folyamatokból. A beszállító országok számára jelentett előnyök kézenfekvők: rövid távú előnyt jelent a munkahelyteremtés és a beruházások mobilizálása, hosszú távú előnyként a technológiák átvitelét és a képességeknek a helyi lakosság felé történő közvetítését említhetjük. Ezek annak következményei, ha a vállalatok a kiszervezés vagy az offshore kiszervezés mellett döntenek.

8.2.3 Az offshoring és az offshore kiszervezés alkalmazása révén szállított termékek és szolgáltatások felhasználói

A kihelyezett termékek és szolgáltatások végfelhasználói profitálhatnak a termékek alacsony áraiból. Például a félvezetők és chippek 10–30 %-osra becsült árcsökkenése a 90-es években az IT-hardveripar globalizálódására vezethető vissza. A felhasználók ezenkívül számos szolgáltatási ágazatban profitálhatnak a hosszabb üzemidőkből, például lehetőségük van arra, hogy egy vállalat bangalore-i call centerét közép-európai idő szerint 17 óra után is felhívják. Az árak csökkenése az offshoring és az offshore kiszervezés arányának függvényében csökkenti az inflációt, ezáltal a vásárlóerő növekedéséhez vezet.

8.3 Vesztesek

8.3.1 A munkahelyüket offshoring és offshore kiszervezés következtében elvesztő európai munkavállalók

A nyilvánvaló és közvetlen vesztesek a munkahelyüket offshoring és offshore kiszervezési intézkedések következtében

elvesztő munkavállalók. A munkahelyüket elvesztő személyek esetében nagy mértékben érintett, arányaiban azonban kisméretű és koncentrált csoportról van szó. Az offshoring és az offshore kiszervezés nyertesei ezzel szemben jelentősen nagyobb és sokrétűbb csoportot alkotnak, amelynek esetében viszonylag kicsi az egyes emberek (és esetleg a vállalatok) számára okozott egyéni előny. A nyertesek és vesztesek közötti aszimmetriát illetően az offshoring politikai gazdasága hasonló a szabad kereskedelemre és a behozatal jelentette konkurenciára vonatkozó egyéb viták túlnyomó részéhez. Az Európai Bizottság ösztönzésére a Tanács által létrehozott, a globalizációhoz való alkalmazkodás elősegítését célzó európai alap révén az EU-nak van eszköze ennek a csoportnak a megsegítésére, ha csak korlátozott mértékben is.

8.3.2 Európai vállalatok, amelyek nem képesek átvenni az offshoring és az offshore kiszervezés „bevált gyakorlatait”

Az alapvető probléma, amellyel Európa jelenleg küszködik, a termelékenység csekély növekedése. A globalizáció felgyorsulásából adódóan egyre több ágazatban a verseny diktálja a vállalatoknak az offshoring és offshore kiszervezés stratégiáit. Az olyan vállalatok, amelyek nem képesek átszervezni gazdasági tevékenységüket egyes köztes termékek vagy részterületek esetében offshoring vagy offshore kiszervezés alkalmazásával, hátrányt szenvednek a versenyben a harmadik országokból vagy más EU-tagállamokból származó olyan vetélytársaikkal szemben, amelyek képesek erre. Ez azt jelenti, hogy vállalják a csekélyebb növekedés veszélyét és végül vagy teljesen kiszorulnak a piacról, vagy teljes tevékenységüket külföldre kell áthelyezniük, ami mindkét esetben valószínűleg a munkahelyek nagyobb arányú megszűnéséhez vezet, mint esetleg egy korábbi időpontban történő offshoring vagy offshore kiszervezés esetében.

9. Tennivalók és ajánlások

9.1 Az EGSZB már több ízben nyilatkozott általánosan a világkereskedelem és a globalizáció témájában⁽⁴⁾, legutóbb az „Európai unió kihívások és esélyek a globalizált világban” című véleményben (REX/228 – előadó: Henri Malosse). Ebben az EGSZB többek között egy közös globalizációs stratégia, a globális jogállamiság, a kereskedelem kiegyensúlyozott és felelősségtudatos nyitása, az integráció ütemének gyorsítása, valamint az emberléptékű globalizáció mellett foglalt állást.

9.1.1 A köztes termékekkel kapcsolatosan az EU számára összességében kedvező fejlődést tekintve is üdvözlendő az EU pozitív és csekély hozzáállása a szabad világkereskedelemhez és az aktív globalizációs stratégiához. Ennek kapcsán igen nagy figyelmet kell fordítani az ebből következő előnyökre, valamint a politikai vitára is. Az EU-nak fel kell lépnie a világkereskedelem igazságos feltételei és fenntartható (gazdasági, szociális és ökológiai) fejlődése érdekében.

⁽⁴⁾ – REX/182 – „A globalizáció szociális dimenziója”, 2005. március.
 – REX/198 – „A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) 6. miniszteri konferenciájának előkészítése”, 2005. október.
 – SOC/232 – „A munkával töltött évek minősége, termelékenység és foglalkoztatás a globalizáció és a demográfiai változások tükrében”, 2006. szeptember.
 – REX/228 – „Európai unió kihívások és esélyek a globalizált világban”, 2007. május.

9.1.2 Az EU kereskedelmi politikáját erősebben kell összpontosítani a szociális és környezeti normák világszerte való javítására és egy olyan politikai megközelítés megtalálására, amely a szolidaritást összehangolja az egyéni érdekekkel, és amelyből mindenki profitálhat. A nem tarifális kereskedelmi akadályok leépítését folytatni kell, főként akkor, ha európai vállalatok hátrányos megkülönböztetéséről van szó. Az offshore kiszervezéssel kapcsolatosan az EGSZB hangsúlyozza a szellemi tulajdon jobb védelmére irányuló követelését.

9.1.3 Az éghajlatváltozásról, az üvegházhatású gázok kibocsátásáról és a fenntartható fejlődésről szóló jelenlegi viták egyre inkább a globalizáció számos aspektusának, köztük a kereskedelemnek az újragondolásához vezetnek. A fejlődő országoknak már jelenleg is nagyobb segítségre, vagyis kapacitásra van szükségük a környezetbarát technológiák alkalmazásához. Egyre nagyobb figyelmet kap a nagyobb mértékben környezetbarát, energiahatékony szállítás, különösen a tengeri szállítás, ahol erre lehetőség van. A környezeti megfontolások nagyobb szerepet fognak játszani az üzemek jövőbeli elhelyezkedését, valamint azt ebből következő áruszállítást illető döntésekben. Az EGSZB ezért kéri az Európai Bizottságot, hogy – amennyiben jelenleg még nem teszi – külön tanulmányokat végezzen az éghajlatváltozásról szóló szélesebb értelemben vett vita kereskedelemmel kapcsolatos szempontjairól.

9.2 Az EU-nak emellett tudnia kell, melyek az erősségei, és ki kell építenie őket. Éppen az említett, közepes szintű technológiát felmutató területekre jellemző gyakran a magas innovációs képesség. Emellett mindenesetre új területeken is kell tenni (anyagi és eszmei) beruházásokat. A 7. keretprogram (2007–2012) biztosít néhány ilyen lehetőséget. Ezt az utat kell folytatni és tovább erősíteni ⁽⁵⁾.

9.3 A rohamos fejlődést tekintve, főként az offshore kiszervezés terén, több, (szektorok és régiók szerint) differenciált elemzésre van sürgősen szükség. Az e véleményben említett tanulmány ugyanis csak nagyon globális képet ad, és nem veszi figyelembe a legújabb fejleményeket.

9.3.1 Az EU legutóbbi bővítései új lehetőségeket teremtettek a kelet-európai új tagállamokba történő kiszervezésre. Ez a jelenség alapos elemzést igényel, mivel a nyertesek és a vesztesek is az EU-hoz tartoznak. Ha figyelembe vesszük, hogy az új és leendő tagállamokba történő offshore kiszervezés várhatóan kedvezően járul hozzá a kohéziós stratégiához, logikus, hogy megvizsgáljuk az EU lényeges finanszírozási eszközeinek alakulására gyakorolt hatást.

9.3.2 A kiszervezésnek a foglalkoztatásra és a képzettségekre gyakorolt további hatásairól sem áll rendelkezésre részletes tanulmány.

9.3.3 Az EGSZB azt ajánlja, hogy az Európai Bizottság kezdeményezzen ilyen elemzéseket, amelyek a jövőre vonatkozó, közepes és rövid távú forgatókönyveket is tartalmaznak, valamint vonja be elkészítésükbe az érintett szereplőket is. A vállalatok döntéshozói körében végzett felmérések részben más képet adnak, mint ami a kereskedelmi statisztikákból kiolvasható.

9.3.4 Ilyen elemzésekre az új ipari politika keretében végzett ágazati vizsgálatok részeként is sor kerülhet. Alapul szolgál-

⁽⁵⁾ Ld. az EGSZB véleményét: INT/269 – „Hetedik kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs keretprogram”, 2005. december.

hatnak az ágazati szociális párbeszéd során zajló vitáknak, és további eszközt adhatnak a változások leküzdéséhez és a felkészüléshez (ld. ehhez a CCMI, illetve az EGSZB különböző véleményeit).

9.4 A világkereskedelem integrációja és az európai termelés egyre növekvő kihelyezése által Európa számára jelentett kihívásra a lisszaboni stratégia adja meg a lényeges válaszokat. A CCMI hangsúlyozza, hogy a globalizáció folyamatában a következő pontok döntő jelentőségűek az alkalmazkodni tudó, versenyképes Európa érdekében:

- a belső piac teljes megvalósítása és erősítése,
- az innováció ösztönzése,
- a foglalkoztatás ösztönzése.

9.4.1 A belső piac továbbfejlesztése és kiterjesztése, amelynek célja az áruk, szolgáltatások, személyek és a tőke szabad áramlásának optimalizálása, jelentősen hozzá fog járulni a verseny erősítéséhez, így ösztönözni fogja a vállalatokat, az innovációt és a növekedést.

9.4.2 A belső piac csak akkor valósulhat meg teljesen, ha a jogalkotás ténylegesen, helyesen megvalósul és hatályba lép. Az Európai Bizottságnak és a Tanácsnak biztosítania kell, hogy a tagállamok ne késleltessék ezt.

9.4.3 A technológiai fejlődés és az innovációk ösztönzése döntő jelentőségű az Európai Unióban ahhoz, hogy Európa megállja a helyét a világpiacon. Ezen a módon Európában nőni fog a magas képzettséget igénylő munkahelyek száma, az EU pedig vonzó helyszínné válik a vállalatok és a beruházások számára.

9.4.4 Az innovációk ösztönzéséhez költségvetés és egyszerű szabadalmaztatási eljárás szükséges. Jelenleg egy EU-szerte védett szabadalom megszerzése jelentősen drágább és bonyolultabb, mint egy USA-szabadalomé. Be kell vezetni a költségvetés közösségi szabadalmat.

9.4.5 Összehangolt erőfeszítések szükségesek ahhoz, hogy a lisszaboni stratégia célja, a tagállami kutatási és fejlesztési beruházásoknak a GDP-hez viszonyított 3 %-os aránya, minél rövidebb időn belül megvalósuljon. Amint az Európai Bizottság által 2007. június 11-én közzétett, a tudománnyal, technológiákkal és innovációval kapcsolatos adatok mutatják, a cél elérésében való késlekedés 85 %-a a vállalatok csekély beruházásaira vezethető vissza. Ugyanakkor azonban magas kutatási-fejlesztési intenzitás érhető el, ha a magánszektor nagyfokú kötelezettségvállalása magas szintű állami beruházásokkal jár együtt. Az EU-s közszférának (a tagállamoknak) tehát továbbra is beruházásokat kell tennie a magángazdasági K+F-tevékenységek további fejlődése érdekében. A kormányoknak ezenkívül innovatív finanszírozási politikát kell bevezetniük a kutatás-fejlesztés terén tett beruházások ösztönzése céljából.

9.4.6 Az információs és kommunikációs technológiák terén tett beruházások ösztönöznék az adminisztráció hatékonyságát, valamint a felhasználók és az európai piacok közötti gyors összeköttetést. Elsőrendű fontosságúként kell kezelni a széles sávú internetkapcsolatok átfogó hálózatának fejlesztését.

9.5 A foglalkoztatási politikának különös szerep jut ebben a folyamatban. Egyrészt arról van szó, hogy új foglalkoztatási lehetőséget kell találni az offshore kiszervezések révén munkahelyüket elvesztők számára, másrészt fenn kell tartani a munkavállalók képzettségével és alkalmazkodóképességével szemben támasztott követelményeket. Éppen az áthelyezések következtében munkájukat elvesztő munkavállalók találnak egyre nehezebben új munkahelyet. Néhány évvel ezelőtt általában még lehetséges volt 3–4 hónapon belül új munkahelyet találni. Ma ez a folyamat éveken át eltarthat, mivel a munkaintenzív termelést egyre inkább áthelyezik, és nem kínálnak megfelelő pótlást. A rugalmas, jól képzett és motivált munkaerő Európa gazdasági versenyképességének kulcsa.

9.5.1 Az EGSZB ezért ennek kapcsán is hangsúlyozza a Wim Kok-jelentés⁽⁶⁾ következtetéseit az alábbiakra vonatkozóan:

- a munkavállalók és vállalatok alkalmazkodóképességének növelése, amely növeli az esélyeket a változásokra való felkészülésre,
- több munkavállaló bevonása a munkaerőpiacra,
- több és hatékonyabb beruházás a humántőkébe.

9.5.2 A gyorsan változó világban mindig új technológiákat alkalmaznak, amelyek azonban gyorsan elavulnak. Az európai országok kormányainak gondoskodniuk kell arról, hogy polgáiraik alkalmazkodni tudjanak ezekhez az új körülményekhez, hogy mindenki rendelkezzen lehetőségekkel. Sürgősen szükség

van modern munkaerő-piaci és szociálpolitikára, amely a lehetőségek és a foglalkoztatási képesség támogatására irányul a képességek közvetítése és a munkaerő alkalmazkodó- és szakmaváltási képességének, valamint földrajzi mobilitásának növelésére irányuló intézkedések révén. E munkaigényes feladat végrehajtásának szempontjából döntő jelentőségű, hogy a tagállamok nemzeti általános képzési és szakképzési politikát dolgozzanak ki és valósítsanak meg, amely a képzésbe és az egész életen át tartó tanulásba tett beruházásokon alapul, hogy az emberek komparatív előnnyel alkalmazkodni tudjanak a változásokhoz és az új területekhez. Amint a lisszaboni menetrend hangsúlyozza, ennek magában kell foglalnia az új alapvető kompetenciákat, mint az IKT-ismereteket, az idegennyelvtudást, a technológiai kultúrát, a vállalkozói szellemet és a szociális kompetenciákat.

9.6 A munkavállalók képzettsége mellett nagy jelentősége van annak is, hogy az offshore kiszervezés következtében ne kerüljön sor a szaktudás további elvándorlására. Olyan környezetet kell biztosítani, amely Európát vonzó kutatási és fejlesztési helyszínné teszi. Ehhez át kell gondolni az egyetemek (főként a természettudományos és technikai irányok) szerepét, európai hálózataikat, valamint a gazdasággal való együttműködésüket.

9.7 Európa versenyképességének alapja elsősorban a tudásalapú innovatív gazdaság és az erős kohézióval rendelkező, szolidáris társadalmi modell. Alacsony szociális és környezeti normákkal Európa nem lehet nyertes a versenyben.

Kelt Brüsszelben, 2007. szeptember 26-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Dimitris DIMITRIADIS

⁽⁶⁾ A Wim Kok által vezetett foglalkoztatási munkacsoport jelentése/2003. november.

A munkacsoport 2003 áprilisában kezdte meg tevékenységét, és 2003. november 26-án adta át jelentését az Európai Bizottságnak. Az Európai Bizottság és a Tanács a 2004-es tavaszi csúcstalálkozóra készített közös foglalkoztatási jelentésükben átvették a Kok-jelentés záró következtetéseit. A csúcstalálkozó megerősítette, hogy szükség van a tagállamok döntő fellépésére a munkacsoport által javasolt irányvonalaknak megfelelően.